

Trojčlennost, nebo revoluce • Dvojí mez hospodářského života • Peníze a vlastnictví

Rudolf Steiner

Kataklyzmata a revoluce, anebo realizace sociální trojčlennosti

Zatímco zuřila světová válka, přednášel jsem před leckým to, co přednáším i zde. Bylo to kázání hluchým uším. Nejednomu jsem říkal: Teď ještě máte čas; dokud hřmí děla, sluší se, aby státy, které chtějí tuto válku rozumně ukončit, vyslovily do hřmění děl slova, jaká si žádá doba a jaká musí být nutně realizována v příštích deseti, dvaceti letech. Máte dnes na výběr: Buďte přijít k rozumu a na základě rozumu je realizovat, anebo, nechcete-li to, půjdete zkrátka vstříc kataklyzmatům a revolucím. Jako šum a dým to přešlo kolem jejich uší.

Doba od nás žádá, abychom se skutečně vzchopili k vytvoření samostatných sociálních útvarů: svobodného, na sobě samém stojícího duchovního života, politického státu, jemuž přenecháme pouze právní život, a hospodářského života, jež postavíme na jeho vlastní základy.

Dvojí ohraničení hospodářského života

Jak děsivé je to pro někoho, kdo se ve smyslu starých myšlenkových návyků považuje za praktika, že by se mělo směřovat k něčemu tak složitému, jako jsou tři vedle sebe stojící sociální organismy, zvláštní duchovní organizace, zvláštní právní organizace a zvláštní hospodářská organizace! Jen si však uvědomme, jaký to bude mít účinek například na hospodářský život. Hospodářský život máme na jedné straně ohraničený přírodní základnou, klimatem, charakterem půdy. Všelijakými technickými vylepšeními lze sice přírodu [do určité míry] zvládnout, ovšem jistá hranice, přes níž jít nelze, je dána. Přírodní základna tvoří jednu hranici hospodářského života. Stačí si jen vzpomenout na extrémní příklady. Uvažme zemi, kde se množství lidí může žít banány. Aby se banán dostal z vý- i hoziho místa do místa spotřeby, je nutné stokrát méně práce, než kolik jí je zapotřebí, aby v našich krajích pšenice dospěla od výsevu ke schopnosti spotřeby.

Tyto extrémní příklady věc objasňují. I když ale ty věci v uzavřeném sociálním teritoriu nejsou vedle sebe takto extrémně, přírodní základna tu prostě je a tvoří jednu hranici hospodářského života. Musí tu být ovšem ještě druhá hranice. To je ta, kterou tvoří stát stojící samostatně vedle hospodářského života. V rámci tohoto státu, který musí stát na čistě demokratických základech, protože se zabývá tím, co platí pro všechny lidi stejně, na čem se všichni lidé musí dohodnout, protože [stát] musí vycházet z právního vědomí, které má

kořeny v duši každého člověka, a v tomto právním státě se také bude zcela nezávisle na hospodářském životě určovat míra, doba a leccos dalšího, co se týká lidské práce. Tak jako semínko s ohledem na síly, které se ho pod zemí zmocňují, ještě není součástí hospodářského života, nýbrž tyto přírodní síly určují hospodářský život samotný, tak musí být také ze strany samostatného státu položeno za základ hospodářského života pracovní právo. Cena zboží musí být určována jak na jedné straně přírodní základnou, tak na druhé straně pracovním právem nezávislým na hospodářském životě. Ceny zboží musí být závislé na pracovním právu, a ne aby byla cena práce závislá na ceně zboží, jak tomu je dnes.

Výroba za účelem spotřeby, nikoli zisku

To je něco, co potajmu, v nejskrytějším nitru své duše v podstatě očekává každý skutečný dělník - aby byla regulace pracovní síly a také regulace takzvaného vlastnictví, které tím už vůbec žádným vlastnictvím nebude, oddělena od hospodářského života, aby tak v hospodářské oblasti už mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem nemohl panovat vztah donucování, nýbrž pouze vztah právní. Potom bude v hospodářském životě existovat jen to, co jako jediné do hospodářského života patří: výroba, oběh a spotřeba zboží. A bude se moci uskutečnit právě to, co se snaží uskutečnit socialistické myšlení, totiž aby se již nevyrábělo za účelem zisku, nýbrž za účelem spotřeby. To může nastat jedině tehdy, budou-li pravidla týkající se práce a pracovního výkonu vytvářena stejně nezávisle, jako i příroda vytváří pro hospodářský řád pravidla nezávisle na tomto hospodářském řádu.

Krytí peněz výrobními prostředky

Pak teprve se v oblasti hospodářského života dovolá svého práva všechno, co se dnes vytváří v podobě družstevnictví, v podobě asociací; musí to doznat věcnou správu na půdě hospodářského života. Výrobní život musí být řízen v asociacích, v družstvech podle spotřební potřeby. Politickému státu se musí především odebrat celé řízení měny. Peníze už nemohou být něčím, co podléhá politickému státu, nýbrž [musí být] něčím, co patří do hospodářského útvaru. Co pak bude tím, co je reprezentantem peněz? Už ne nějaké jiné zboží, které je vlastně jen luxusním zbožím a jehož hodnota se zakládá na lidském klamu, tedy zlato, nýbrž penězům budou odpovídat veškeré použitelné výrobní prostředky (mohu to jen naznačit, v nejbližší době to najdete rozvedeno v mé knize o sociální otázce, která za několik dnů vyjde). A s těmito použitelnými výrobními prostředky bude možné nakládat tak, jak se s nimi ve smyslu moderního sociálního myšlení nakládat má, bude s nimi možné nakládat tak, jak se dnes nakládá jen s tím, co je v naší době považováno za to nejnicotnější vlastnictví.

Otázka vlastnictví

Co je v naší době považováno za to nejnicotnější vlastnictví? No samozřejmě vlastnictví

duchovní. O něm se v dnešní době ví, že ho člověk má od sociálního řádu. I když je někdo sebechytřejší, i když dokáže sebevíc vykonat, vytváří sebekrásnější věci, jistě, odpovídá to vlohám a ještě i leccemus jinému, ale jakmile se to zhodnotí v sociálním organismu, člověk to má od sociálního organismu. Proto je spravedlivé, že tento duchovní statek nezůstává u dědiců, nýbrž alespoň za určitý počet let přechází do sociálního organismu, stává se obecným vlastnictvím a může být použit tím, kdo je k tomu na základě svých individuálních schopností způsobilý. S tímto nejnicotnějším vlastnictvím, vlastnictvím duchovním, se dnes takto nakládá. V budoucnosti se takto bude nakládat s každým takzvaným vlastnictvím. Jenom bude muset mnohem dříve přecházet do obecného vlastnictví, tak aby ten, kdo k tomu má schopnosti, mohl tyto schopnosti zase uplatnit k užítku a účelu sociálního organismu.

R. Steiner: Die Befreiung des Menschenwesens als Grundlage für eine soziale Neugestaltung. GA 329. Přednáška z Basileje, 2. dubna 1919, str. 129nn. (K otázce vlastnictví výrobních prostředků viz blíže na str. 191nn.)